

År 1925. Sollerön. Krångården. Fönsterparti med sängskåp.

Dalmålningar på Sollerön

Vad är dalmålningar och varifrån kommer dessa? Att de är målade i Dalarna för flera hundra år sedan vet väl de flesta människor, och att målningarna är rariteter. Jag skall här återge några data omkring detta måleri, som jag vill kalla för ett provinsmåleri. Det är många landskap i Sverige som har ett provinsmåleri, men inget så särpräglat och rikt som Dalarnas. Det var framförallt i socknarna Leksand och Rättvik som detta måleri började i större omfattning omkring år 1750, men även i Svärdsjö, Enviken, Bjursås och Mora utövades denna konstart, om ej i samma omfattning som i Leksand och Rättvik.

Den tidens bostäder var timmerstugor som i de flesta fall bestod av ett stort och ett litet rum, men givetvis fanns även större stugor med många rum. Väggarna i dessa stugor var inte klädda med någon panel utom i de mera förmögna gårdarna, där det kunde finnas panel med vackra fyllningar. Denna panel var i regel uppsatt på kortväggen mellan de båda

sängarna. Dörrarna till alla skåpen var också gjorda med vackra fyllningar.

För att berika rummet med färg började man måla rosor på skåpdörrarna och även på fyllningarna i panelen. Dessa rosmålningar var början till dalmåleriet med sina kurbitser. När tillgång på väv och papper blev större fick målarna ett material att måla på som sedan gick att sätta upp på väggen. Och då började det s k kurbitsmåleriet med motiv från figurbibeln att blomstra. Den första upplagan av figurbibeln utkom i Sverige år 1707.

Detta mycket vackra och säregna måleri utfördes i de allra flesta fall med limfärg, det vill säga att bindemedlet var smält hudlim med tillsats av krita och torra brytningsfärger som rördes upp i vatten.

Trots sin närhet till Leksand och Rättvik har Sollerön inte kunnat

visa upp några dalmålare, ej heller något större antal dalmålningar. Det finns endast ett fåtal bevarade dalmålningar på Sollerön. Från "Brutergard" i Bengtsarvet har jag spårat tre målningar, alla tre med största sannolikhet målade av en rättviksmålare med signaturen D A S. En av dessa målningar ägs av dr Einar Garfvé, ättling från "Brutergard". Det är en härlig målning i vackra blå och röda färger, kurbitser och två hästar med ryttare. Den översta hästen med ryttare är omsluten av en ring och har text som lyder:

*"Jag är en Ridare jag rider både natt å dag
och aldrig kommer jag ur denna ring".*

Under denna bild finns häst nr två som är välgödd och fin och som har en ryttare iförd en röd rock. Ryttaren som verkar glad och nöjd säger följande:

*"Jag är så glad at hestten blifvit så Fet,
På en vika i skogen så att jag knapt känner igen å nom".*

Av de övriga två målningarna från "Brutergard" är den ena, "Jonas

predikar i staden Nineve”, i konstnär Gunnar Larssons ägo. Målningen är pietetsfullt restaurerad av honom. Den tredje målningen från ”Brutergard” är Gammelkullkvarnen och som ägs av Gunnar Larssons son Mats, båda är ättlingar från ”Brutergard” men nu bosatta i Borlänge.

En av de mera kända dalmålningarna från Sollerön är den som numera hänger i Lillhärdaals hembygdsmuseum och som har följande text: ”Sådan är Brudegången ur kyrkan på Sollerön den 3 i 2 månaden år 1808. Olof Andersson Ullvi i Leksand”.

I täten ses en häst med släde i vilken sitter en spelman med fiol. Framför denna släde skymtar bakkdelen av en annan släde. Efter slädarna kommer så spögbubben i lång kappa och spöet i hand. Efter honom kommer prästen följd av de båda brudgumarna, det är nämligen dubbelbröllop, sedan kommer brudsvänner och brudpigor två och två. Så kommer de båda kronbrudarna och sist släkt och övriga bröllopgäster. Det är en mustigt målad bröllopstavla med härliga svällande kurbitser. Men hur har den hamnat i Lillhärdaal? En önskan är att den kunde förvärvas och återbördas till Sollerön. En kopia av denna målning finns i kommunalhusets entré på Sollerön, den är målad av konstnären och spelmannen Axel Myhrman.

Ytterligare två dalmålningar har jag spårat på Sollerön, den ena finns hos nämndeman Lars Bond, den andra hos konstnären Sven Hinders. Målningen hos Lars Bond bär årtalet 1847 men saknar signatur. Med ledning av färger och den teknik som använts kan målaren vara Mats Olof Anderson från Rättvik f 1798 d 1876. Det kan också vara sonen Mats Anders Olsson f 1824 d 1878. Målningen har på mitten ett ståtligt hus med torn, färgerna är i rött och blått. Kurbitserna är målade i grönt och rött och omsluter huset på båda sidor. Målningen har följande text: "Om Bröllopätt i Kana i Galelen i Gudiska Landätt". Denna målning var nära att köras på soptippen. Lars Bonds far fick i uppdrag att köra bort skräp från prästgården och bland allt skräpet låg denna målning delvis sönderrivet. Han tyckte den såg fin ut, tog hem den och fick den renoverad. Det gjorde han rätt i.

Den målning som ägs av Sven Hinders är den yngst daterade, från år 1859. Vid denna tid var dalmåleriet i avtagande och stilen började bli annorlunda. Det är svårt att avgöra varifrån målaren kom som målat denna tavla, men troligtvis var han från Rättvik. Målningen har följande text: "Josef blifwer herre i Egyptien, 1 mos Bok 41 Cap. Målat år 1859 af Aners Lars Son". Signaturen Aners Lars Son har jag inte påträffat tidigare och den signaturen finns inte heller i Svante Svärdröms bok Dalmålningar.

Förmodligen finns det någon mer dalmålning på Sollerön men de ovan omskrivna är de enda som jag kunnat spåra. Däremot finns det mera bevarat av rosmålade klockor och skåp. I Krångstugan och Sundstugan på hembygdsgården kan vi se förnämliga prov på detta måleri. Dessa målningar och även andra rosmålningar i gårdarna på Sollerön är utförda i stor utsträckning av målare från Nusenäs by i Mora.

Evald Håkansson